

tsang (pinyin spelling: *Xuanzang*), ook **Hsuan-tsang** (602–664), Chinees boedhist, reisde in 629 van China uit via de Taklamakan Woestijn en Toerkestan naar Kapisa, bezocht hierna vele boeddhistische centra en woonde in 643 op uitnodiging van koning Harsja het concilie te Kanang bij. Hij reisde met een grote verzameling boeddhistische boeken over land naar China terug, waar hij in 645 aankwam. De rest van zijn leven wijdde hij vooral aan de vertaling dezer werken. Het verhaal van zijn reis werd door een vertaling uitgegeven: de *Hsi-yü-chi*, aantekeningen omtrent de westerse landen die voorts *Si-joe tji).

LIT. S. Beal, *Buddhist records of the western world, transl. from the Chinese* (1884, 1965).

LIT. T. Watters, *On Yuan Chwang's travels in India* (1904–1905); Shaman Hwui-Li, *Life of Hsuan-Tsang* (1911).

IV (afk. v. Eng. *humane immunodeficiency virus*), virus behorende tot de familie *Retrovirussen, subfamilie Lenti-virussen.

IV-1, de veroorzaker van *AIDS, werd in 1983 voor het eerst geïsoleerd door verschillende onderzoeksgroepen. Aanvankelijk werd het HTLV-III (vanwege de affiniteit voor T4-cellen), LAV (*lymfadenopathievirus*) en ARV (*AIDS-related virus*) genoemd.

IV-2 verschilt op een aantal punten van type 1 en wordt vooral in Afrika geïsoleerd bij patiënten met een milde vorm van AIDS.

Éves, deel van de Belgische gemeente en stad La *Roche-en-Ardenne, prov. Luxemburg, tot 1977 (202 inw.) een zelfstandige gemeente, in de Hoge Ardennen. Bosrijke omgeving (o.a. Vallée des Tombes). Romeinse vondsten.

LIT. A. de Ruette, *La villa romaine de Méumont à Éves* (1960).

Hizkia (Hebr., = mijn sterkte is de Heer), ook **Jehizkia**, koning over Juda van 720 tot 692 v.C. Zijn optreden wordt beschreven in 2 Kon. 18–20 (parallel in Jes. 36–39), 2 Kron. 29–32 en Jer. 26:17–19. Ook de annalen van de Assyrische koningen Sargon en Sanherib maken van hem gewag. Tijdens zijn regering trad de profeet Jesaja op, die waarschuwde tegen het door hem met Egypte gesloten verbond en op godsdienstige gronden een neutrale politiek verdedigde. Hizkia verwachtte een invasie van de Assyriërs in zijn land en nam militaire maatregelen, waaronder de aanleg van de tunnel van Siloach, die in tijden van belegering de watervoorziening van Jeruzalem kon veilig stellen (2 Kon. 20:20; zie *Gichon). In 701 stond Sanherib voor de muren van de stad, maar liet de inname door geschenken afkopen (2 Kon. 18:14–16). De Assyrische koning vermeldt dit in de tekst van de zgn. Taylorcilinder. 2 Kon. 19:35 noemt nog een ander beleg, waaraan door een 'engel des Heren' een einde zou zijn gemaakt.

LIT. Over de inscripties: K.A.D. Smelik, *Behouden schrift* (1984), blz. 65–72; H.M. Beliën

e.a., *Een geschiedenis van de oude wereld* (1981), blz. 42–43; C.H.J. Geus, *De Israëliëische stad* (1984), blz. 82–94.

Hjelmstev, Louis Trolle (Kopenhagen 3 okt. 1898 – aldaar 30 mei 1965), Deens taalgeleerde, legde tijdens een studieverblijf in Parijs (1926–1927) de grondslag voor een theorie die moest leiden tot een autonome taalwetenschap (*Principes de grammaire générale*, 1928), waarbij hij voortbouwde op het werk van De *Saussure. De door hem ontwikkelde *glossematiek werd internationaal bekend. Hjelmstev was sedert 1937 hoogleraar in de vergelijkende taalwetenschap te Kopenhagen en sedert 1956 directeur van het door hem opgerichte instituut voor linguïstiek en fonetiek aan de universiteit aldaar.

WRK. *Études Baltiques* (1932; diss.); uitgave van geschr. en brieven van Rasmus Rask (1932–1941); *La catégorie des cas* (2 dln., 1935–1937); *Essai d'une théorie des morphèmes*, in: *Actes du IVme Congrès Int. des Ling.* (1936), blz. 140–151; *Inledning til sprogvindenskab* (1937); *Omkring sprogteoriens grundlaeggelse* (1943; Eng. vert.: *Prolegomena to a theory of language*, 1953); *Commentaires sur la vie et l'œuvre de Rasmus Rask* (1951); *Outline of glossematics* (1957, m. H.J. Uldall); *Essais linguistiques* (1959); *Sproget* (1963).

Hlasko, Marek (Warschau 14 jan. 1934 – Wiesbaden 14 juni 1969), Pools schrijver, was chauffeur van beroep. De personages in zijn korte verhalen en romans zijn vertegenwoordigers van het gesloten en alleen op zichzelf vertrouwend proletarische milieu, dat zich met wantrouwen en cynisme keert tegen invloeden van buiten. Sinds 1958 woonde Hlasko in het Westen en schreef hij ook in het Duits.

WRK. *Pierwszy krok w chmurach* (1956); *Cmentarze* (1958); *Ósmy dzień tygodnia* (1958; Ned. vert.: *De achtste dag van de week*, 1960); *Następny do rajy* (1960, roman; Ned. vert.: *Wie volgt naar het paradijs*, 1960); *Wszyscy byli odwrócenii* (1964); *Nawrócony w Jaffie* (1966); *Piękni dwudziestoletni* (1966); *Sowa, córka piekarta* (1968); *Folge ihm durchs Tal* (1970).

LIT. *Utwory wybrane* (4 dln., 1985).

LIT. B. Rudnicki, *M. Hlasko* (1983).

HLA-systeem (afk. v. Eng. *human leukocyte antigen system*), systeem van leukocyten (= witte bloedcel-)antigenen, dat o.a. een rol speelt bij de afstoting van transplantaten; in dit verband worden de HLA-antigenen ook wel *transplantatie-antigenen* genoemd. (Zie ook *histocompatibiliteit en *transplantatie-immunologie).

Het is lang onduidelijk geweest wat de fysiologische betekenis van het HLA-systeem is; de natuur kent immers geen transplantaties. Uit onderzoek is gebleken dat de HLA-antigenen een essentiële rol spelen bij de herkenning van antigenen door T-lymfocyten (een bepaald type witte bloedcel). Dit komt tot uiting in individuele verschillen in vatbaarheid voor verschillende ziekten, waarin het immunologische systeem een rol speelt: a. *infectieziekten*, waarbij dit systeem min of meer effectieve bescherming biedt;

b. *auto-immuunziekten*, waarbij een verhoogde immunologische reactiviteit een verhoogde kans op deze ziekten geeft. Door *HLA-typing* onder een groot aantal patiënten zijn associaties aan het licht gekomen tussen HLA-antigenen en bepaalde aandoeningen. Zo bestaat er een duidelijke associatie tussen de ziekte *ankylosis spondylitis*, een aandoening van de gewrichten, en het B27 antigeen. Dit antigeen komt normaal gesproken slechts bij 8% van de mensen voor, maar bij patiënten lijdend aan deze ziekte bedraagt dit percentage 90%.

Een ander voorbeeld is de associatie tussen *diabetes mellitus* (suikerziekte) en de antigenen B8 en DR3.

Het waarom van dergelijke associaties is niet duidelijk.

LIT. M.J. Giphart, *Het HLA-systeem*, in: J.G. van den Tweel e.a., *Immunologie, het menselijk afweersysteem*, dl. 12 van de Wetenschappelijke Bibliotheek, uitg. v. *Natuur en Techniek* (1988), hfdst. 12.

Hlinka, Andrej (Černova 27 sept. 1864 – Ružomberok [Rosenberg] 16 aug. 1938), Slowaaks politicus, rooms-katholiek priester, wijdde zich aan de strijd tegen de Hongaarse centralisten; van 1906 tot 1910 verbleef hij in gevangenschap. Na de stichting van Tsjechoslowakije (1918) keerde Hlinka zich tegen de Tsjechische overheersing. Zijn Slowaakse Volkspartij was een factor van betekenis; bij de laatste vrije verkiezingen (1938) verkreeg zij ongeveer eenderde van de Slowaakse stemmen, en na Hlinka's dood werd zij de draagster van de collaboratiepolitiek met de Duitsers.

De 'Hlinkagarde' vormde het equivalent van de Duitse SA.

Hmong-Miën-talen, een veel talen omvattende taalfamilie van kleine geïsoleerde stamgemeenschappen, die verspreid zijn in een gebied dat zich uitstrekt van net ten zuiden van de Yangtze in de Chinese provincie Hubei tot in centraal Thailand. Er zijn ruim vijf miljoen sprekers van Hmong-talen, anderhalf miljoen sprekers van Miën-talen en enige duizenden sprekers van het Shē. De Hmong worden door de Chinezen *Miáo* genoemd, en de Miën worden door hen *Yáo* genoemd. Daarom stonden deze taalfamilie vroeger ook als *Miáo-Yáo* bekend.

Het oorspronkelijke woongebied van de Hmong lag in de Chinese provincie Guizhou, maar tussen 1698 en 1855 hebben de Chinezen militaire campagnes gevoerd waardoor de Hmong massaal zijn uitgemord en uiteengedreven. De Hmong-talen worden genoemd naar de kleur van de gewaden van de vrouwen: Zwart, Rood, Wit, Gebloemd, Blauw en Groen Hmong. De sprekers van de Miën-talen zijn van de 12de tot de 19de eeuw vanuit Hunan naar het zuiden getrokken en wonen thans in gemeenschappen ten zuiden en ten oosten van de meeste Hmong-talige gemeenschappen en komen ook voor op het eiland Hainan, waar ze abusievelijk *Miáo* worden genoemd.

De Shē wonen in Zuidoost-China, waar zij voor het merendeel linguïstisch geassimileerd zijn aan de Chinezen. De oorspronkelijke taal van de Shē wordt nog gesproken in enclaves in de provincies Zhejiang, Fujian en Guangdong. Het Shē is nauwer aan de Hmong-talen verwant dan aan het Miën.

Vanaf de jaren dertig van deze eeuw zijn verschillende Hmong-Miën-talige stammen zuidwaarts naar Laos, Thailand en Vietnam getrokken. Vanuit deze gebieden is de laatste tijd een aanzienlijk aantal Hmong-Miën-taligen naar de westkust van de Verenigde Staten getrokken. Er bestaat een omstreden theorie dat de Hmong-Miën-talen verwant zouden zijn met de *Sino-Tibetaanse talen.

LIT. S.R. Ramsey, *The languages of China* (1987).

HMX, zie *octogeen.

Ho [chemie], het chemisch element *holmium.

hoarding (Eng.), zie *oppotting.

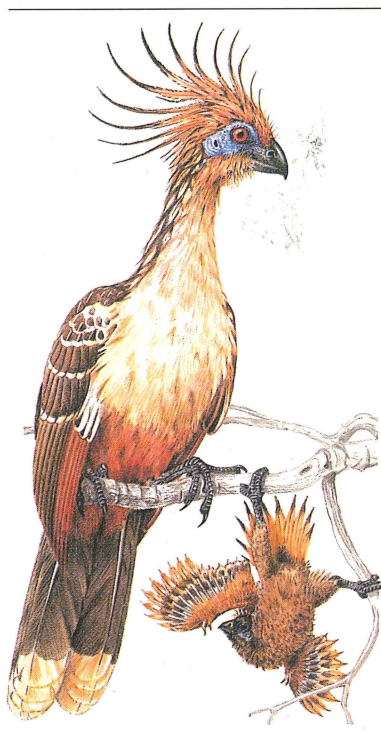
Hoare, Samuel John Gurney, 1st viscount of Templewood (Londen 24 febr. 1880 – aldaar 7 mei 1959), Brits staatsman, werd in 1910 voor de Conservatieve Partij lid van het Lagerhuis, was van 1922 tot 1924 minister van Luchtvaart, van 1931 tot 1935 minister voor India, en in 1935 minister van Buitenlandse Zaken. De overeenkomst die hij met Laval sloot en waarbij hij goedkeurde dat Ethiopisch grondgebied aan Italië zou worden afgestaan, wekte zulk een storm van verontwaardiging, dat hij moest aftreden (1935). Van 1936 tot 1937 was hij minister van Marine, van 1937 tot 1939 minister van Binnenlandse Zaken, van 1939 tot 1940 Lord Privy Seal, en in 1940 minister van Luchtvaart. Van 1940 tot 1944 was Hoare ten slotte ambassadeur te Madrid. In 1944 werd hij tot *peer* verheven.

WRK. *Nine troubled years* (1954).

LIT. J.A. Cross, *Sir Samuel Hoare. A political biography* (1977).

hoatzin (Indiaans), de vogelsoort *Opisthocomus hoazin*, de enige soort van de vogelfamilie Zigeunerhoenders, uit de orde *Hoendervogels. De ca. 60 cm lange, slanke, bruinachtige vogels hebben een korte en stevige snavel en een lange hals. Op de kleine kop dragen ze een losse kuif van vrij stevige veren. Hoatzins leven aan de oevers van tropische rivieren in noordoostelijk Zuid-Amerika. De bijna naakte nestjongen hebben aan de punt van iedere vleugel twee goed ontwikkelde klauwen, die na ongeveer drie weken verdwijnen. Vlak na het uitkomen beginnen de jongen met gebruik van deze klauwtjes op een reptielachtige manier te kruipen. De vleugels van de jongen groeien eerst later volledig uit. Hierdoor en door de klauwtjes aan de vleugels lijken de jongen sterk op de fossiele vogelsoort *Archaeopteryx*. Ook bij volwassen vogels zijn de vliegsparren slecht ontwikkeld; de vogels kunnen slechts kleine afstanden vliegend afleggen.

In tegenstelling tot alle andere plantentende vogels, waar het voedsel verma-

△ **hoatzin**: o.a. vanwege de klauwtjes aan de vleugels van de jongen (rechtsonder) dacht men vroeger met verwanten van *Archaeopteryx* te doen te hebben.

len wordt in de spiernaag, gebeurt dit bij de hoatzin in de grote krop.

Hobart, stad in Australië, hoofdstad van de deelstaat Tasmanië, aan de Derwent en aan de voet van Mount Wellington, met (1985) 178 100 inv.

Belangrijkste haven van Tasmanië, toegankelijk voor de grootste zeeschepen.

Voedingsmiddelen-, wol-, metaal- en grafische industrie. Daarnaast bestuurlijk en commercieel centrum; in de omgeving belangrijke fruit- en veeteelt. Zetel van een rooms-katholiek aartsbisdom en een anglicaans bisschop. Universiteit (1890). Diverse researchinstituten, o.m. voor bodemonderzoek. Staatsbibliotheek en -museum; botanische tuin.

Hobart, in 1803 gesticht als strafkolonie werd in 1812 hoofdstad en heette tot 1881 *Hobarttown*.

Het is de op een na oudste hoofdstad van een Australische staat, nu nog te zien aan de vele oude bouwwerken. Belangrijk jaarlijks evenement is de zeilwedstrijd de 'Sydney to Hobart yacht race'.

Hobbema, Meindert (Amsterdam ged. 31 okt. 1638 – aldaar 7 dec. 1709), Noord-nederlands landschapschilder, leerling en vriend van J. van Ruysdael, was minder veelzijdig dan zijn leermeester, van wiens werk het zijne zich onderscheidt door een grotere lichtheid van toon en een minder compacte compositie. Aanvankelijk schilderde hij beboste duinlandschappen, later herhaalde hij vaak een aantal compositieschema's, zoals bijv. het motief van de watermolen onder het geboomte met doorschijnend licht. *Het Laantje van Middelharnis* (1689; Nat. Gallery, Londen) is zijn bekendste schilderij. Zijn stijl werd in de 18de eeuw vooral in Engeland nagevolgd, in het bijzonder door de tot de zgn. Norwich school behorende landschapschilders en aquarellisten.

LIT. W. Stechow, in: *Dutch landscape painting of the 17th century* (1966).

hobben, het veelal op grote diepte ingepen van de vorm van gereedschap in een werkstuk, dwz. dat men een positief gevormd stuk gehard staal, de hobstempel, met grote kracht in een nog niet gehard stuk gereedschapsstaal drukt. De hob-

△ **Hobbema, Meindert**: *Het Laantje van Middelharnis* (1689; National Gallery, Londen).